

1944, október 17. [Slovensko.] — Zpráva nemeckého veliteľa pre Slovensko H. Höfleho ríšskemu vodcovi SS H. Himmlerovi o prípravách na nasadenie 18. pancierovej divízie, zaslaná ako bleskový ďalekopis na vedomie K. H. Frankovi do Prahy.

Tajná vec veliteľstva.

Ríšsky vodca!

Po podrobnom preskúmaní pomerov v 18. pancierovej SS divízii hlásim:

a) Pešie pluky ešte nie sú hotové, chýbajú plukovné štáby a zpravodajské prostriedky v plukoch a práporoch. U rôt pechotného delostrelectva a obrnených stíhacích rôt sčasti ešte chýbajú delá, mužstvo je ešte vo veľkom počte v civile a vôbec nie je vycvičené v týchto zbraniach.

b) Delostrelectvo prvý raz jednotlivo strieľalo 14. 10., v batériách sa strieľalo po prvý raz 17. 10. Chýbajú dve tretiny ťažných prostriedkov.

c) Prieskumný oddiel chýba takmer celý. Predpokladané doplnenie 18. 10.

d) Útočné delá a PLK celkom chýbajú.

e) V dôsledku bezpečnostných opatrení, ktoré boli potrebné kvôli včerajším udalostiam v Maďarsku, stratil sa jeden deň pre výcvik a organizovanie jednotky.

f) Divízia má v čase prepravy zhruba 100 zbehov.

g) Vzhľadom na neúplný materiálny výstroj, zlý stav výcviku a nepevný vnútorný stav jednotky sú potrebné ešte aspoň dva dni na to, aby bol oddiel pripravený na útok.

Hoci na základe celkovej situácie si plne uvedomujem potrebu okamžitého nástupu a vyvíjam najväčšie úsilie na vytvorenie nevyhnutnej pohotovosti, zaútočiť sa môže až 19. 10. Za skorší nástup neberiem zodpovednosť.

Heil Hitler!

Höfle v. r.

SS-obergruppenführer a generál polície,
nemecký veliteľ na Slovensku.

SÚA Praha. S-110-5-47/180. Originál ďalekopisného záznamu. (Z nemčiny preložila HT.)

1944, október 17. Banská Bystrica. — Zápisnica zo schôdze sboru povereníkov a ich zástupcov.¹ Program: situačná zpráva, otázky súvisiace s Maďarskom a maďarskou problematikou, organizácie schôdzí sboru povereníkov.

1. Predseda p. Dr. V. Šrobár otvára schôdzu a prosí pána Dr. Mikuláša Styka, aby krátko povedal, čo sa deje na frontoch. Pán Dr. Štyk číta situačnú zprávu (príloha čís. 1.)²

¹ Pokiaľ je nám známe, je to jediná zachovaná zápisnica zo schôdzí sboru povereníkov z obdobia povstania.

² Príloha 1 nebola k zápisnici priložená.

Pán ing. Višňovský pýta sa p. Ing. Styka, či je niečo známe o situácii pri Jelšave, nakoľko podľa došlých zpráav dopadajú pri Chyžnej Vode strely od Jelšavy. Pán Dr. Styk odpovedá, že mu o tom nie je nič známe.

2. Pán predseda Dr. Šrobár pristupuje k druhému bodu programu, a to o Maďarsku a maďarských problémoch:

Ako určite znáte z rozhlasu i našich novín, v Maďarsku Horthy požiadal spojencov o prímerie. Ale len čo to oznámil verejnosti rozhlasom, hneď obsadili Szálasiho vojaci rozhlas, tak košický, ako aj peštiansky a Szálasí všetko to, čo Horthy rozprával, odvolal a vyzýval maďarských vojakov, aby ďalej bojovali. Szálasiho osoba stojí za zmienku: dneska je pre Maďarov vo funkcii „Führera“, prevzal po Horthym funkciu ríšskeho správcu. Jeho hniezdo bolo pôvodne v Segedíne. Keď Segedín rozbili Rusi, Angličania a Američania, Szálasí utiekol do Budapešti, kde začal organizovať tú najhoršiu spodinu. A to je základom Szálasiho guráže. Pomocou jeho ľudí zmocňujú sa Nemci štátnej administratívy a konečne i vojska. Ako to vyzerá v maďarskej armáde? Dostali sme dosť podrobný referát, že sú tam vlastne tri smery: 1. vysoká generalita, ktorá chce bojovať ďalej s Nemcami, potom sú vraj nižší dôstojníci a poddôstojníci, ktorí boli vraj mnohokrát urazení Nemcami a ktorí nenávidia Nemcov i preto, že na frontoch, kde sa k tomu naskytila príležitosť, posielali do prvých radov Maďarov, a tak im zapríčinili veľké straty. To im nemohli dosiaľ dobre zabudnúť, že ich takto využívali a nešanovali, táto nenávisť sa stupňovala až k týmto udalostiam. Szálasí teda povoláva všetkých svojich ľudí z vonkova a vyzýva ich, aby tiahli na Budapešť, kde sa zdržujú niektorí z politikov, ktorí by najradšej skončili vojnu a obrátili zbrane i proti Nemcom. Maďarsko stojí pred úplnou dezorganizáciou, vlastne pred anarchiou a pred očakávanou revolúciou. To všetko sa nás tak ďaleko netýka, nás zaujíma predovšetkým druhá otázka:

Je Vám známe, že spojenci dali Maďarsku príkaz, aby vyprázdnila tie územia, ktorých dosiahli pomocou Hitlera. Nás zaujíma, čo bude s tou časťou Slovenska, ktorú zabrali Maďari. O tejto veci sme už rozprávali a bolo mnoho námetov, čo zariadiť, aby nevypukol chaos, až by sme tieto kraje naši v nemožnej situácii hospodárskej a politickej. Hovorilo sa tiež, že nemusíme mať mnoho strachu, že by došlo k anarchii, lebo jednak bude nám možné posunúť hranice našich žúp i okresov nižšie, jednak že strana Slovenskej národnej jednoty v Budapešti údajne vybudovala vo všetkých miestach — pokiaľ to dovoľovala maďarská vláda — národné výbory. Týchto výborov je hodne rozsiato po tomto kraji. I tu, medzi týmito ľuďmi, ktorí si zachovali svoje slovenské povedomie, mohli by sme nájsť značný počet pracovníkov dosť spoľahlivých pri prevádzaní zariadení finančných, administratívnych, zásobovacích atď.

Na našich hraniciach Maďari — t. j. pohraničné stráže — zložili vraj zbrane a odovzdali úseky Nemcom. To musíme preskúmať, aké veľké sú tieto stráže, ich sily, či sa s nimi budeme môcť ľahko vyporiadať. Toto je otázka patriaca našim vojakom, aby vec preskúmali a nám dali potom jasný obraz.

Bolo by nutné, aby vo všetkých našich poverenstvách študovala sa otázka súvisiaca s obsadením tohto nového územia, a zariadilo sa všetko potrebné napred, aby sme potom neboli prekvapení. Budeme ovšem musieť vyčkať okamih, až dostaneme z Londýna alebo Moskvy výzvu, aby sme sa postarali o administratívnu správu tohto územia, pokiaľ z Londýna nebudú môcť nikoho vyslať (je tu síce p. minister Nemeck, ale myslím, že nám, t. j. Slovenskej národnej rade, záleží na tom, aby sme všetku právomoc vykonávali i na tomto slovenskom, dosiaľ ešte obsadenom území. Myslím, že ak by sme neboli vyzvaní, budeme si toto právo reklamovať. Vznášam preto apel na všetky poverenctva, aby sa touto otázkou zaoberali, utvorili dvoj- až trojčlenné výbory, ktoré by uvažovali o tom, čo by sa už dnes mohlo vykonať pre riadny chod štátneho života.

Ešte jednu otázku. Počúvame a sľúbili nám i z Londýna, že nám prídu robiť korekciu hraníc. Myslím, že by nebolo od vecí, keby sme i tu zriadili dajakú

komisiu, ktorá by túto vec študovala. Naše hranice, ktoré sme mali za starej republiky proti Maďarsku, absolútne nevyhovovali. Všade stáli Maďari na kopcoch. Mali by sme si žiadať, aby sme mali aspoň pol kopca, ale sami aby sme stáli na kopcoch. Fatra bola by najprirrodzenejšou hranicou. Toto spomínam preto, že je možné, že dostaneme z Londýna výzvu, aby sme sami dali nejaký návrh. To by bolo všetko o maďarskej situácii a o nových udalostiach, ktoré nás prekvapili."

Pán Dr. Ilja Paulíny pýta sa, kedy by malo k tomuto obsadeniu dôjsť. Pán predseda Dr. Šrobár odpovedá, že musíme vyčkať, lebo nemôžeme riskovať ísť na výboj, keď máme sami na starosti strážiť si svoju hranicu. Vec bude aktuálna, akonáhle Maďari pred Ruskom budú kapitulovať.

Pán Dr. Šoltész poznamenáva, že zatiaľ je ešte predčasné rozoberať tieto problémy. Otázka budúcich hraníc je predovšetkým záležitosťou vojenskou.

Pán Dr. Lettrich uvádza, že musíme byť dôkladne pripravení na obsadenie tohoto územia. S týmto bude súvisieť mnoho ťažkých problémov. Treba počítať s tým, že táto situácia môže nastať každým dňom. Treba zatiaľ pripraviť všetko z hľadiska administratívneho, finančného, zásobovacieho, aby sme v ten deň, keď to bude potrebné, mohli na toto oslobodené územie poslať ľudí, ktorí by tam organizovali nový život. Budú tam pomery dezolátne. Bude pravdepodobne potrebné postarať sa o zásobovanie týchto krajov celkom separátne, aby sme si svoje vlastné hospodárstvo nezruinovali. Na krátku dobu bude potrebná správa vojenská, ale musíme byť zariadení na to, aby sme ihneď mohli prevziať správu civilnú. Preto doporučujeme, aby každý z povereníkov učinil všetky prípravy na riešenie problémov s obsadzovaním nového územia a aby prišiel v čo najkratšom čase s hotovými návrhmi, čo uznáva za potrebné vykonať. Pokiaľ ide o ďalšiu vec, t. j. prípravu na mierovú konferenciu, to bude záležitosťou Štátneho štatistického úradu a jeho predsedu, aby zbieral príslušný materiál, na základe ktorého budeme žiadať korektúru hraníc.

Pán Ing. Krno uvádza otázku repatriácie našich obyvateľov na maďarskom území. Bude treba vyslať do Budapešti ev. č. repatriáčnú komisiu, ktorú treba už dnes utvoriť a dať jej presné dispozície pre jej prácu, predovšetkým, kto sa môže na Slovensko vrátiť. Ďalej navrhuje riešiť otázku vrátenia pamiatok, ktoré Maďari odviekli zo Slovenska v r. 1910, ako aj v akom pomere sa bude zameňovať pengö za Ks. Poznamenáva, že Povereníctvo pre zahraničné veci pripravuje už i príslušné pasy a odporúča Povereníctvu pre veci vnútorné pripraviť dočasné pasy pre občanov, ktorí sa budú vracáť na Slovensko.

Pán Dr. Pietor k otázke pamiatok poznamenáva, že Maďari v r. 1918 neodviekli zo Slovenska nič, lebo toto už bolo dávno Maďarmi vybrakované. Väčšina zbierok v maďarských múzeách a galériách pochádza práve zo Slovenska a nám sa tu naskytne jedinečná možnosť získať všetky tieto pamiatky späť. Pán predseda Dr. Šrobár podotýka, že už aj Slovenské múzeum podalo podobný návrh.

Pán Ing. Styk doporučuje, aby bola utvorená komisia, ktorá by riešila všetky tieto otázky a kde každý z jej členov dostal by pridelený určitý úkol, ktorý by potom vypracoval až do detailov. Predseda p. Dr. Šrobár žiada potom prítomných, aby každý predniesol do piatku svoj návrh.

Pán Ing. Višňovský má dotaz, či komisia bude sa zaoberať aj hmotnými otázkami — napr.: náhrada vagónov, lokomotív. Pán predseda Dr. Šrobár odvetil, že v r. 1918 vzali nám Maďari cca 60 000 vagónov a asi 1200 lokomotív. Doporučuje, aby aj táto okolnosť bola svojho času spomenutá. Týmto bola debata zakončená.

3. Pán predseda Dr. Šrobár uviedol potom na porad rokovania tretí bod denného programu, t. j. i program schôdzí povereníkov. O tomto bode referoval p. Dr. Lettrich, ktorý uviedol, že tieto schôdze neboli dosiaľ náležitým spôsobom využité. Preto na dnešný program bola daná i otázka, akým spôsobom mohlo by sa z týchto schôdzí viacej vyťažiť (viď príl. č. 2).³ Menovaný ďalej poznamenal, že

³ Tiež príloha 2, pravdepodobne veľmi dôležitá, chýba.

ak by tento návrh bol prijatý, tento Sbor povereníkov mohol by sa premeniť v akúsi náhražku vlády, kde sa v hlavných rysoch preosievajú všetky veci a kde každý by informoval a bol informovaný.

Pán predseda Dr. Šrobár k tomu poznamenal, že členovia Sboru majú v rukách pramene verejného života, lebo sú v úzkom styku so životom a dostávajú zprávy o tom, čo si ľudia žiadajú a prajú. Keby povereníci prednášali tieto prehľadné zprávy, ináč by vyzerali i schôdze pléna, obsah našich zasadnutí bol by bohatší a nadobudli by sme ďaleko väčšej váhy. Žiadal prítomných, aby formovali súčasne náš život, ktorý bude raz kusom našej histórie.

Pán Dr. Pietor k pomenovaniu vláda poznamenal toľko, že o vláde mohlo by sa hovoriť vtedy, keby bola rozdelená moc zákonodarná a výkonná.⁴

Pán Viliam Paulíny uviedol, že tiež je toho náhľadu, že to, čo bolo dosiaľ na schôdzach, nebolo správne. Je rozhodne potrebné, aby na týchto schôdzach každý povereník stručne informoval ostatných, čo sa v jeho rezorte deje. Povereníctvo pre financie denne zasadá a o svojich zasadnutiach vyhotovuje zápisnice, ktorých odpisy posielala Predsedníctvu SNR, takže toto je o všetkom informované.

Potom sa zmienil o banskoštiavnickom prípade. Stratou Banskej Štiavnice prišli sme o tabakovú réžiu — dôležitý zdroj štátnych príjmov. Najhoršie však bolo, že neboli odtransportované dôležité stroje (rezačka tabaku), akokoľvek tieto už boli demontované, pripravené k odoslaniu a tiež autá pre ne vyslané. Partizáni na miesto toho, aby doviezli uvedené stroje, nabrali na autá hotové cigarety. Nakoľko nemáme tieto stroje, nebudeme môcť ďalej spracovávať tabak a štát bude takto finančne veľmi poškodený. Povereníctvo pre financie poslalo veľmi ostrý list Vojenskej správe, prečo pripravené stroje neboli odvezené.

Pán Dr. Styk k predošlému uviedol, že už týždeň pred obsadením Banskej Štiavnice dal príkaz p. Dr. Ing. Bušniakovi oddisponovať zásoby. Poznamenal, že potrebné autá boli vyžiadané nie od vojska, ale od partizánov z Kováčovej, a preto chyba neni u armády ani u povereníctva pre národnú obranu, lež u povereníctva pre financie.

Pán Paulíny nato podotkol, že predošlé tvrdenie musí opraviť, lebo všetko potrebné dojednal p. Ing. Bušniak s p. majorom Snopkom, ktorý potom všetko potrebné zariadil. Nemožno preto tvrdiť, že by sa Povereníctvo pre financie bolo obrátilo na zlú adresu.

O slovo prihlásil sa p. Dr. Lettrich, ktorý povedal: „Dozvedáme sa priamo o škandalóznejskej záležitosti. Ak je pravda, čo tvrdí p. Paulíny — a nemáme dôvodu o pravdivosti jeho vývodov pochybovať — tak boli v Banskej Štiavnickej lajdáckosťou alebo sabotážou nechané stroje, jediné svojho druhu, už odmontované. Na to musíme hľadiť ako na veľmi vážnu záležitosť, vybavenie ktorej nemôžeme ponechať len na nejaké výčitky jedného povereníctva druhému. Je to vec veľkého dosahu a budeme musieť žiadať prísne vyšetrenie a pohnanie k zodpovednosti toho, kto to zapríčinil. Nezáleží na tom, či už je to povereník, vojak alebo partizán. Kde ide o hmotné záležitosti, musíme byť veľmi rigorózní. Lahko rozdávame, ale nestaráme sa o úhradu, zaokrytie. Nechali sme si odňať z ruky

⁴ Za povstania sa zákonodarná i výkonná moc na oslobodenom území sústreďovali v rukách Slovenskej národnej rady. Povereníctva vytvorené pre jednotlivé odbory a úseky štátnej správy pôsobili v mene a z poverenia SNR. V ich čele stáli povereníci SNR a ich zástupcovia, členovia oboch politických strán v paritnom zastúpení. Z praktických potrieb koordinácie práce povereníctiev sa vytváral sbor povereníkov SNR ako kolektívny orgán štátnej správy, jeho organizačné vylčenie však nebolo právne zakotvené. Sbor povereníkov sa vytvoril len fakticky a pracoval pod priamym vedením predsedníctva SNR, ktoré po celý čas povstania plnilo funkciu vrcholného revolučného orgánu moci a správy.

Inštitúcia sboru povereníkov SNR bola právne zakotvená až nariadením predsedníctva SNR z 21. 2. 1945. Ďalšie vyčleňovanie sboru povereníkov pokračovalo v nariadení predsedníctva SNR zo 7. 4. 1945, keď bola na sbor povereníkov a ďalej na jednotlivé povereníctva prenesená vládna a výkonná moc patriaca Slovenskej národnej rade. Avšak naďalej stálo v čele sboru povereníkov predsedníctvo SNR, a to až do 14. 9. 1945, keď došlo po zriadení funkcie predsedu sboru povereníkov k definitívnemu oddeleniu sboru povereníkov od Slovenskej národnej rady.

dôležitý zdroj štátnych príjmov. Keby sme vec nevyšetrili, neobstáli by sme ani pred kritikou verejnosti. Navrhujem a žiadam, aby prípad bol čo najrigoróznejšie vyšetrený a vyvedené tie najostrejšie konzekvencie. Na dotaz prítomných predsedu p. Dr. Šrobár vyhlásil, že uvedený návrh prítomní jednohlasne prijali (pril. č. 3.)⁵. Na dotaz p. Dr. Josku, ako majú byť vinníci potrestaní, p. Dr. Lettrich žiadal znovu vyvodenie čo najprisnejších konzekvencií.

Pán Dr. Štefánik doporučuje prijať návrh p. Dr. Lettricha ohľadom schôdzi povereníkov.

Pán Dr. Thurzo poznamenáva, že doterajšie schôdzky povereníkov neboli dostatočne pripravené. Keď poverenci nedostanú vopred program rokovania, je im ťažko na schôdzach sa o jednotlivých bodoch rozhovoriť. Doporučuje tiež, aby schôdze konali sa o niečo skôr, napr. už o 3. hodine odpoľudnia. Doporučuje ďalej, aby bol stanovený špeciálny referent, ktorého prvou povinnosťou by bolo starať sa o schôdzky Sboru povereníkov a o všetky s tým súvisiace záležitosti.

Pán predseda Dr. Šrobár podotkol, že v smysle smerníc p. Dr. Lettricha vyžaduje sa od povereníkov viacej aktivity a práce na týchto schôdzach.

Pán Dr. Josko podotýka, že toto bol tiež názor Predsedníctva SNR, a preto došlo k reorganizovaniu programov schôdzi Sboru povereníkov. Pokiaľ sa týka o časové zadelenie, toto vyplývalo zo schôdzi Predsedníctva, ktoré boli reorganizované v tom smere, že sa budú konať pred zasadnutím pléna a schôdzami Sboru povereníkov. Konať schôdze Sboru povereníkov dopoludnia nie je možné, najvýhodnejší termín je o 17. hodine.

Pán Dr. Styk v záležitosti štiavnického prípadu žiada, aby príslušný prípis bol poslaný Povereníctvu pre národnú obranu, aby prípad bol rýchlejšie vyšetrený. Ohľadom schôdzi Sboru povereníkov žiadal, aby tieto začínali o 3. hod. popoludní, aby bolo dosť času a možností prejednať všetky dôležité veci. Pán Dr. Thurzo žiada, aby schôdzky začínali presne v stanovenú hodinu. Predseda p. Dr. Šrobár berie toto na vedomie a sľubuje uvažovať o tom, čo by bolo najvýhodnejšie.

4. Nakoľko nebolo žiadnych voľných návrhov, predseda p. Dr. Šrobár zakončil dnešnú schôzdu Sboru povereníkov, ktorej sa zúčastnili títo páni:⁶

Dr. Vavro Šrobár, Dr. Jozef Lettrich, Dr. Ilja Paulíny Tóth, Dr. Ivan Štefánik, Mg.Ph. Pavol Fendt, Karol Kubač, Dr. Jozef Stanek, Ing. Jozef Styk, Dr. Mikuláš Styk, Dr. Ivan Pieter, Dr. Jozef Šoltész, Dr. Ján Ševčík, Alexander Bahurinský, Viliam Paulíny, Karol Markovič, Ing. Štefan Višňovský, Dr. Matej Josko, Dr. Felix Vašečka, Ján Záhumenský, Dr. Pavel Horváth, Ing. Ladislav Krno, Juló Horváth.

3 prílohy.

ASNR Bratislava. SNR, 1944, fasc. „z predsedníctva SNR“. Strojopisný priepis.

⁵ Uznesenie, uvedené v prílohe 3, znie takto: „Sbor povereníkov a ich zástupcov na svojej schôdzi dňa 17. októbra 1944 uzniesol sa takto:

Lajdáckosťou alebo sabotážou neboli z Banskej Štiavnice odtransportované už odmontované a k odoslaniu pripravené stroje jediné svojho druhu na spracovanie tabaku (rezačky). Namiesto toho autá vyslané do Banskej Štiavnice k odvezeniu týchto strojov vrátili sa naložené hotovými cigaretami.

Nakoľko sa jedná o záležitosť veľmi vážneho dosahu, lebo dnes nebude nám možné ďalej spracovávať tabak na výrobky, nakoľko potrebné stroje ostali v Banskej Štiavnici, žiadame, aby tento prípad bol čo najprisnejšie vyšetrený a vinníci pohnaní k plnej zodpovednosti.

Sbor povereníkov a ich zástupcov uzniesol sa na horeuvedenom jednohlasne s tým, že príslušný prípis má byť doručený povereníkovi pre národnú obranu, ako aj pánu divíznemu generálovi Rudolfovi Viestovi s požiadaním, aby sa postarali o prísne vyšetrenie prípadu.”

⁶ Z dôvodov úspory miesta sme zvolili inú úpravu a menoslov prítomných píšeme za sebou, a nie v stĺpci, ako je to v origináli.